

La mort de Companys va marcar l'agent 447

El TEMPS revela les reflexions que Pedro Urraca Rendueles va fer arran del lliurament del president Lluís Companys a les autoritats espanyoles, el 1940. El seu fill, Juan Luis, ha permès a aquest setmanari de llegir els dietaris de l'agent. Un ampli àlbum de fotos familiars i socials, a més de documentació de tota mena sobre la seva activitat repressora des de la guerra civil fins a principi dels 80, ens permeten d'oferir un retrat complet d'un personatge fins avui totalment obscur.

“És un amic del teu pare”

EL TEMPS

Fotografia original que va fer Pedro Urraca a Comanys abans d'arribar a Hendaia. Va conservar aquesta imatge fins a la mort, de punt del llibre de *La tràgica mort de Comanys*.

Pedro Urraca Rendueles va escriure al seu dietari del 1940 una pàgina dedicada a Lluís Companys, on remarcava que el president estava disposat al sacrifici. Retirat de l'activitat repressora, el 1982 va comprar l'edició castellana del llibre 'La tràgica mort de Companys'. Per punt de llibre feia servir la foto original que havia fet al president a la frontera d'Hendaia.

Qui és aquest home tan esparcat de la fotografia?
—És un amic del teu pare. Però això deixa-ho tranquil.

És l'any 1992. Juan Luis Urraca, fill de Pedro Urraca Rendueles, el policia franquista que va detenir i deportar el president Lluís Companys, sosté a les seves mans, sense ser-ne conscient, la fotografia que Urraca mateix havia fet al president exiliat cinquanta anys enrere, abans de passar la fornera i lliurar-lo a l'estat espanyol, l'agost del 1940. Aleshores n'havia fet arribar una còpia a l'esposa del president per a fer-li saber que l'havia lliurat viu i en un estat de salut acceptable.

La pregunta ha incomodat profundament la seva mare, Elena Cornette, que ha rebut la visita del fill al pis de Madrid, a tocar del parc del Retiro. D'ençà de la mort del seu marit, el 14 de setembre del 1989, que el seu cercle de relacions socials s'ha reduït

EL TEMPS

Pedro Urraca, el 1940, amb indumentària pròpia dels agents de la Gestapo, amb qui col·laborà estretament. Era el punt de contacte entre els serveis secrets de la policia espanyola i l'alemanya.

molt. El seu fill la visita de tant en tant, més mogut per la responsabilitat de tenir-ne cura que no pas per una relació familiar consolidada.

La dona està alterada, estranyament neguitosa. Ordena al seu fill —que ja passa de la cinquantena— que retorni immediatament la fotografia a l'interior del llibre i el desi a la prestatgeria. No és pas el lloc del llibre, amb el títol *La trágica muerte de Companys*, allò que havia cridat l'atenció de Juan Luis, sinó la mida

del volum, sensiblement diferent de la dels atles i les enciclopèdies de gran format que ocupen la major part de l'espai. I també l'emplaçament, en un extrem de la gran prestatgeria i camuflat entre petites peces de ceràmica que la senyora Cornette endreça minuciosament i de manera periòdica. Aquestes figuretes l'obsessionen, fins al punt que sap la posició exacta de totes, la procedència i també el preu que té cada peça al mercat d'antiquaris.

A l'esquerra, el matrimoni Urraca-Cornette i a la dreta, el germà gran de Pedro, Manolo, amb la seva esposa, en un restaurant de París el 1940.

La 'revelació' de Companys. De camí a casa, a Tolosa de Llenguadoc, on treballa per a la companyia Airbus, no pot esborrar de la seva ment aquell home de la fotografia, demacrat però amb un posat de dignitat que commou. Com és que el seu pare conservava una fotografia tan antiga d'un amic, dins d'un llibre, i més encara, sobre un republicà?

“Poc després vaig repetir la visita a Madrid, segurament motivat per aquella misteriosa fotografia que tant havia alterat la meva mare. Havia tingut una reacció massa grollera. Feia dies que hi pensava, i havia decidit de robar-li el llibre i la fotografia. Estava convençut que aquell exemplar no havia arribat a la prestatgeria de casa dels meus pares per atzar. I no anava errat. Quan vaig arribar a les pàgines centrals, vaig quedar completament glaçat. Hi havia reproduïda la mateixa

fotografia que jo tenia a les mans. I aquell home no era pas un amic del meu pare, sinó el president de la Generalitat Lluís Companys, afusellat pels franquistes. Aquella lectura va ser una revelació per a mi. Vaig descobrir la veritable *missió* del meu pare, que no tenia res a veure amb la història que m'havien explicat: que era un diplomàtic, un treballador de les ambaixades de Franco a l'exterior”, relata Juan Luis, ara conscient que el nom de Pedro Urraca quedarà

Urraca reconeix en un escrit que Companys acabarà assassinat quan travessi la frontera

per sempre més marcat per la seva implicació directa en l'assassinat de Lluís Companys.

L'exemplar de l'edició castellana i il·lustrada de *La tràgica mort de Companys*, de l'historiador Joan Llach, l'havia comprat Pedro Urraca l'any 1982 a El Corte Inglés de Madrid, poc després d'haver retornat de Brussel·les per a jubilar-se definitivament.

Elena Cornette, obsessiva amb l'ordre dels objectes i dels llibres, es va adonar de la desaparició del llibre. “Ets un lladre, torna'm el llibre que m'has robat”, va sentir Juan Luis a l'altre costat del fil telefònic pocs dies després de tornar del segon viatge a Madrid. “Li vaig dir que no li havia robat res, que segurament l'havia mogut de lloc endreçant les seves peces de ceràmica. Però no em va creure i encara vaig rebre un parell de trucades més acusant-me de lladre. Finalment,

El passaport de Pedro Urraca, de l'any 1939, i els permisos de visat que demostren que va iniciar el camí amb Companys el 26 d'agost des de París, i que no hi va retornar fins el 2 de setembre, per Irun. Per tant, és molt probable que Urraca conduís el president fins a Madrid amb més agents.

ho va deixar estar. I mai més no vam parlar ni del llibre ni del suposat amic del meu pare.”

Un criminal generós? El 1982, quan Urraca es preocupava de cercar aquell llibre, havien passat 42 anys de la detenció del president de la Generalitat a la localitat bretona d'Ar Baol (La Baule, en francès) i del seu afusellament a Montjuïc, el 15 d'octubre del 1940. Quatre decennis sense haver pogut esborrar dels seus pensaments Lluís Companys. Per alguna raó, aquell home l'havia marcat, malgrat que des que havia arribat a París el 1939 com a agregat a l'ambaixada ja se n'havia fet un tip, d'extorquir, detenir i lliurar republicans exiliats que acabaren assassinats per la dictadura. La lectura de *La tràgica mort de Companys* de segur que el va reconfortar. Lluny de trobar-s'hi el retrat d'un agent franquista sense escrúpols, hi

va trobar amb l'agraïment de l'esposa del president.

El llibre recull el testimoni de Carles Martí-Feced, metge amic de Lluís Companys, que va viure al costat del president els darrers temps a Ar Baol: “I ara apareix l'Urraca, que va ser el policia que va traslladar el president des de la presó de La Santé fins a Madrid. El 1944, estant jo de retorn a París, em varen dir que l'Urraca estava altre cop a París, després de l'alliberament de França. Un cop confirmat això, me'n vaig anar a saludar

Pedro Urraca va comprar el 1982 un llibre sobre la mort de Lluís Companys

Monsieur Barresse, cap dels serveis a la Prefectura dels Afers Espanyols. Li vaig dir que el policia que va traslladar el president Companys a Espanya estava de nou a París, i tot seguit em va respondre que el faria detenir. Monsieur Barresse es portà sempre com un bon amic dels exiliats. Tot seguit vaig anar a saludar la Sra. Companys i anunciar-li la pròxima detenció de l'Urraca, i em va dir: ‘Martí-Feced, no feu res, Urraca és potser l'únic que es va portar correctament amb el president; no el va emmanillar i el seu comportament va ser molt correcte; no feu res’; i així va ser, i no ens preocuparem més del Sr. Urraca.”

Amb tot, l'autor del llibre remarca que la possibilitat que Pedro Urraca oferís alguna atenció deferent al president durant el seu trasllat només pot ser considerada com una “excepció deguda a la seva condició humana, però mai com a actitud conscient

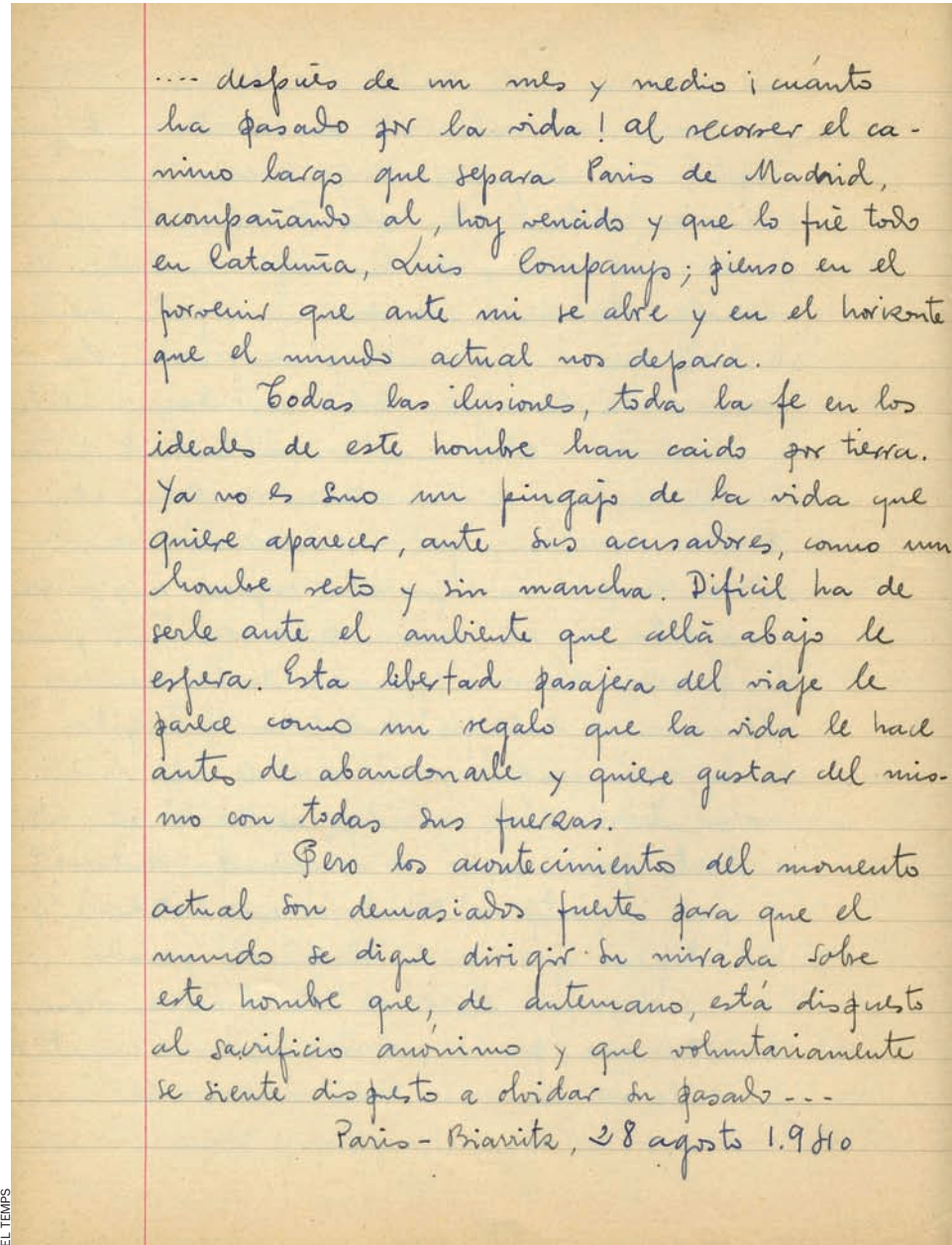
Urraca va escriure les seves vivències en un dietari des del 1922 fins a l'1 de gener del 1948

en uns anys de triomfalisme germano-feixista, de tràgiques influències mimètiques, de les quals Espanya s'afanyava a ser mirall ensagnat”.

Una pàgina per a Companys. És evident que la figura del president Companys colpí en una mesura o una altra Urraca. Ho demostren els escrits personals. EL TEMPS ha accedit, per primera vegada i en exclusiva, als dietaris de Pedro Urraca, fins ara desconeguts també per al seu fill, que, sense saber-ho, els havia atresorats durant anys. Quan es va morir la seva mare, va arreplegar unes quantes caixes del pis de Madrid, entre les quals la que Pedro Urraca havia utilitzat per a emmagatzemar una quinzena de llibretes escrites entre el 1922 i l'1 de gener del 1948. I, en rebre la visita d'EL TEMPS, va obrir la caixa, d'on n'han sortit pensaments de tota mena que el policia anotava sistemàticament –alguns dietaris contenen informació dels 365 dies de l'any corresponent–: des de qüestions molt personals fins a anàlisis polítiques.

La documentació té un altíssim valor historiogràfic per la munió de dades que aporta sobre els moviments del franquisme durant la guerra civil i la Segona Guerra Mundial, però també de l'activitat repressora a l'exterior en temps de la transició, que Urraca mateix executava des de Brussel·les. Els dietaris també són una gran aportació per a l'estudi del perfil personal d'un agent de policia el nom del qual va quedar retintut en la memòria dels exiliats catalans i bascos de la guerra civil i la postguerra.

Sens dubte, però, el fet més comovedor de la col·lecció de dietaris es troba a la llibreta de l'any 1940, en què Urraca dedica una pàgina completa a Lluís Companys. La va escriure el vespre del 28 d'agost, durant

Lluís Companys és l'única víctima de les accions d'Urraca que apareix als seus dietaris personals. Aquesta pàgina fou escrita el 28 d'agost, hores abans que el president passés la frontera.

el trajecte entre París i Biarritz, quan traslladava el president de la Generalitat fins al pas fronterer d'Hendaia per a lliurar-lo a l'estat espanyol. Les reflexions sobre Companys constitueixen una excepció en els seus dietaris, perquè no es refereix directament a cap altra de les seves víctimes, si bé a partir del 1945 els seus escrits fan referència més d'una vegada a “coses terribles difícils d'oblidar del passat”, relacionades amb la seva professió. En el curs del text, Urraca descriu el president de la Generalitat com un home disposat a morir pels

seus ideals, i remarca que el món no es dignarà a auxiliar-lo perquè els esdeveniments del moment –un any després de l'esclat de la Segona Guerra Mundial– són “massa forts”.

[...] después de un mes y medio ¡cuánto ha pasado por la vida! Al recorrer el camino largo que separa París de Madrid, acompañando al, hoy vencido y que lo fue todo en Cataluña, Luis Companys, pienso en el porvenir que ante mi se abre y en el horizonte que el mundo actual nos depara.

EL TEMPS

Pedro Urraca saluda el fotògraf esporàdic, al seu pis de Brussel·les. Va treballar per a l'estat espanyol fins el 1982 a Bèlgica, des d'on es va especialitzar a perseguir comunistes i membres d'ETA.

Todas las ilusiones, toda la fe en los ideales de este hombre han caído por tierra. Ya no es sino un pingajo de la vida que quiere aparecer, ante sus acusadores, como un hombre recto y sin mancha. Difícil ha de serle ante el ambiente que allá abajo le espera. Esta libertad pasajera del viaje le parece como un regalo que la vida le hace antes de abandonarle y quiere gustar del mismo con todas sus fuerzas.

Pero los acontecimientos del momento actual son demasiado fuertes para que el mundo se digne dirigir su mirada sobre este hombre que, de antemano, está dispuesto al sacrificio anónimo y que voluntariamente se siente dispuesto a olvidar su pasado...

París-Biarritz, 28 agosto 1.940

És molt possible que Pedro Urraca Rendueles no abandonés el president Lluís Companys en passar la frontera, malgrat que la darrera fotografia que li fa és al pas fronterer d'Hendaia. A l'escrit parla del viatge de París a Madrid, i d'una altra banda, els visats diplomàtics d'entrada i de sortida d'Espanya que consten al passaport oficial de Pedro Urraca –vegeu imatge–, assenyalen que obté el permís d'entrada a Espanya el 26 d'agost, i el 2 de setem-

bre, a Irun li signen el visat diplomàtic per a tornar a França. Durant aquests cinc dies que hi ha entre el 29 d'agost –data en què Urraca lliura Companys a la policia a l'estat espanyol– i el 2 de setembre –quan torna a passar la frontera–, hauria tingut temps d'acompanyar els altres agents fins a Madrid. Encara més, al dietari hi consta una referència a una entrevista que té amb Serrano Súñer a la capital espanyola el 31 d'agost.

Un trofeu de caça. L'agent 447, però, no fou un simple encarregat de traslladar el republicà caçat. Fou un dels cervells de l'operació d'investigació i detenció del president, juntament amb el ministre d'Afers Estrangers espanyol, Ramón Serrano Súñer, i l'ambaixador a París, José Félix de Lequerica. De fet, la captura del president català fou considerada com un dels principals mèrits de l'expedient policíac d'Urraca. El cas *Companys* començava mesos abans de ser detingut, quan Urraca va rebre l'encàrrec del director general de Seguretat, el comte de Mayalde, d'investigar-lo. Els resultats arribaren ben aviat. El superagent va obtenir el permís dels alemanys d'escorcollar el domicili particular del president a la capital francesa, i va comunicar al seu superior que “[la] Gestapo está

La dona de Companys estava convençuda que Urraca havia tractat bé el president

dispuesta a efectuar las detenciones necesarias y los registros consiguientes en cuanto yo se lo indique”, escribia a l'informe remès a Mayalde.

I tal dit tal fet. En presència de Pedro Urraca, es va efectuar la detenció de Companys a casa seva, situada a la localitat bretona d'Ar Baol. Una setmana després, el 21 d'agost, Urraca dirigiria el primer interrogatori a la presó parisenca de La Santé. En un document enviat a Madrid, datat el 22 d'agost del 1940, Urraca explicava que “en el momento de abandonarle, nos indica que el pesar más grande que se puede tener, aun más que la proximidad de la muerte, es el perder la fe en los ideales, como a él le ha ocurrido en los últimos momentos de su carrera política”. Quatre dies després d'aquell primer interrogatori, el 26 d'agost, com consta en el seu visat diplomàtic, Urraca rebia l'encàrrec de traslladar Companys a Madrid. En una entrevista exclusiva concedida per Serrano Súñer a EL TEMPS l'any 1989 (vegeu el número 250), el cunyat de Franco acusava l'ambaixador Lequerica, que qualificava de covard, de ser-ne el responsable: “[Lequerica] s'assabenta de la detenció de Companys i se'n va, amb Urraca i amb Mayalde, el treu de la presó i el porten directament a Madrid. Sense més ni més.”

L'ampli expedient de serveis de Pedro Urraca Rendueles com a “criminal del règim franquista” –tal com el batejà l'historiador francès Albert P. Prieur al llibre *Franco est mort* (1945)– fa molt difícil d'imaginar que el policia pogués sentir compassió o fins i tot penediment per les seves brutals accions de repressió. Però, per alguna raó del tot desconeguda, la història de Lluís Companys mai no el va deixar del tot tranquil.

Gemma Aguilera